

YÜZBAŞI SARKİS TOROSYAN
Çanakkale'den Filistin Cephesi'ne

İletişim Yayınları 1782 • Anı Dizisi 59
ISBN-13: 978-975-05-1080-9
© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Berna Akkıyal

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Nurgül Şimşek

DÜZELTİ Ayten Koçal

BASKI ve *CLT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YÜZBAŞI SARKİS TOROSYAN

Çanakkale'den Filistin Cephesi'ne

From Dardanelles to Palestine

YAYINA HAZIRLAYAN *Ayhan Aktar*

ÇEVİREN *Gizem Şakar*

Katledilen anne ve babamın anısına

İÇİNDEKİLER

YÜZBAŞI TOROSYAN'IN ADI YOK!	
AYHAN AKTAR.....	13

Çanakkale'den Filistin'e

SARKIS TOROSYAN

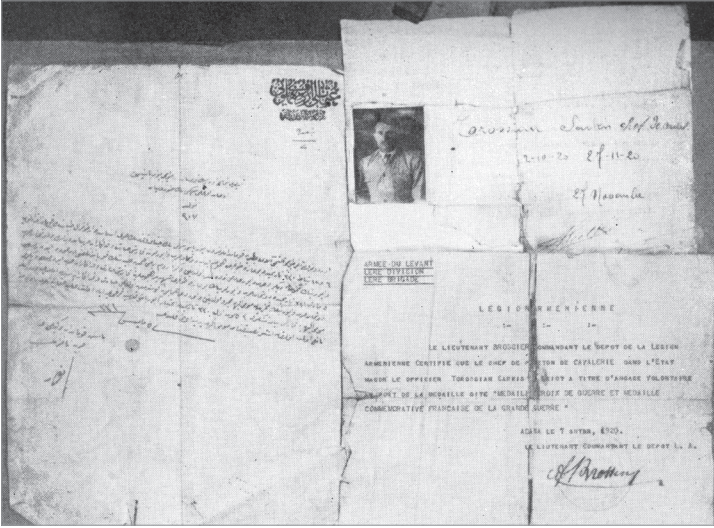
BİRİNCİ BÖLÜM	
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI GÜNLERİ.....	97
İKİNCİ BÖLÜM	
HAREMDE GEÇEN GÜZEL GÜNLER.....	103
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ÇANAKKALE DENİZ SAVAŞLARI.....	113
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
ÇANAKKALE'DEN MEZBAHAYA.....	143
BEŞİNCİ BÖLÜM	
KARA BULUTLAR DAĞILIYOR VE AŞK YÜZÜNÜ GÖSTERİYOR.....	153
ALTINCI BÖLÜM	
ÇANAKKALE CEPHESİ.....	159
YEDİNCİ BÖLÜM	
HAREMİN SIRRI.....	173

SEKİZİNCİ BÖLÜM	
AİLEMIN KÖTÜ TALİHİ	181
DOKUNCU BÖLÜM	
MAKEDONYA VE ROMANYA CEPHELERİ	193
ONUNCU BÖLÜM	
BİR RASTLANTI VE GİZLİ BİR MÜZAKERE	203
ON BİRİNCİ BÖLÜM	
İRAK CEPHESİ	209
ON İKİNCİ BÖLÜM	
ÇÖLDE KIZ KARDEŞİMİ BULUYORUM	221
ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
FİLİSTİN CEPHESİ	231
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
ARAPLARIN GİZLİ HİZMETİNDE	243
ON BEŞİNCİ BÖLÜM	
KANLI İNTİKAMA GİDEN YOLDA	255
ON ALTINCI BÖLÜM	
KARDEŞLERİMİ BULUP FRANSIZ LEJYONU'NA KATILIYORUM	267
ON YEDİNCİ BÖLÜM	
KUVAYI MİLLİYE HATLARININ GERİSİNDE	277

Yüzbaşı Sarkis Torosyan.

Yüzbaşı Torosyan'ın Osmanlı ve Fransız hükümetlerinden aldığı beratlar.

Osmanlı Hükümeti'nin Verdiđi Tasdikname¹

Bismillahirrahmanirrahim
Osmanlı Ordu-yı Hümayunu
Başkumandan

Topçu Yüzbaşı – Sarkis Torosyan Bey
Ohan Oğlu
Dođum yeri Kayseri ili, Everek kazası

Yüzbaşı Sarkis Torosyan Bey, Çanakkale Muharebesi esnasında Ertuğrul Tabyası'ndaki 6. Ağır Topçu Alayı'nın kumandanıydı. Yüzbaşı Torosyan düşmanın 19 ve 25 Şubat 1915 tarihlerinde boğaza yaptığı saldırılarda düşman zırlılarına kahramanca ve yiğitçe göğüs germiş, bir tanesini batırmış, bir diğerine ise ağır hasar vermiştir. Daha sonra, Rumeli [Hamidiye] Tabyası'nın komutasını üstlenmiştir. Düşman zırlılarının 18 Mart 1915 tarihinde boğaza yaptıkları korkunç hücumlar sırasında, düşmana karşı bir kez daha büyük fedakârlıklarla harp etmiş ve batırdığı bir diğer düşman zırlısıyla zaferin kazanılmasını sağlamıştır. Adı geçen kimse cephede yaralanmış, büyük bir cesaret örneği göstermiş ve Ordu-yı Hümayun'a zaferi getirmiştir. Binaenaleyh Ordu adına kendisine teşekkür edilerek 16 Aralık 1914 tarihinden itibaren Yüzbaşı rütbesine yükseltiştir. Ayrıca Osmanlı Hükümeti tarafından Harp Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Bu takdirname yukarıda adı geçen kişiye verilmiştir.
Tarih: 18 Mayıs 1915

Başkumandan ve Harbiye Nazırı Enver

---

1 Torosyan'ın kitabında verilen İngilizce metnin çevirisi.

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu, Başkumandanlığı Vekâleti, Şube: 2²
Kayseriye Sancağı, Everek [Develi] Kazasından Topçu Yüzbaşı,
Ohan oğlu Serkis Bey Torosyan. Tevellüd 307 [Doğumu 1891].

Ordu-yu Hümâyûn **Altıncı Ağır Topçu Alay** Beyliği Kumandanlarından
Yüzbaşı Serkis Bey Çanakale muharebesi esnasında **Ertuğrul Tabyasında**
kumandan idi. 6 ve 12 Şubat 330 [19 ve 25 Şubat 1915] tarihinde
boğaza doğru hücum eden düşman harp vapurlarına karşı cesaretle ve
fedâkârâne harp ederek ve **bir düşman harb vapurunu tahrib, diğer bir**
harb vapurunu dahi delmiş olduğu gibi, [sonradan] Rumeli Hamidiye
Tabyasının kumandanlığını deruhte etti. (...) 5 Mart 331 [18 Mart
1915] tarihinde düşman harb vapurlarının (...) şedit hücumlarına karşı
cesaret ve fedakârane harp edüp (...) **diğer düşman harp vapurunun**
tahribiyle mumaileyhin mecruh olduğu [kendisinin yaralandığı] ve
orada (...) göstermiş olduğu cesaretle fedâkârane (...) mumaileyhe
(...) binaen teşekkürü 3 Kanunievvel 330 [16 Aralık 1914] tarihinden
itibaren Yüzbaşılık rütbesine terfii, ayrıca Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye
Harb Madalyasına nail olmuş olmakla işbu tasdikname [onaylı belge]
mumaileyhin yeddine itâ kılınmıştır [kendisine verilmiştir].

Fi 5 Mayıs 1331 [18 Mayıs 1915].
Başkumandan Vekili ve Harbiye Nâzırı
Enver

---

2 Aynı belgenin orijinali. Kitabın başındaki silik fotoğraftan bu belgeyi okuyan
Doç. Dr. Abdulhamit Kırmızı'ya müteşekkirim.

YÜZBAŞI TOROSYAN'IN ADI YOK!

AYHAN AKTAR¹

TARİH HOCASINA

*Anlat bana bir parçacık ecdâdımı anlat;
Muhtâcım o efsâneye, târihe masal kat.*

Mithat Cemal Kuntay (1885-1956)

1992-93 akademik yılında Cambridge'deki Harvard Üniversitesi'nde "Misafir Araştırmacı" olarak bulunuyordum. ABD'ye ilk gidişimdi. O yıllarda Washington'da çalışan Boğaziçi Üniversitesi'nden tarih hocam Prof. Heath W. Lowry'yi aradım. Telefonda bir süre sohbet ettikten sonra beni konferans vermek üzere Washington'a davet etti. Ayrıca, "Otellere boşuna para harcama. Ev müsait, bizde kalabilirsin," dedi. 1993 yılı Şubat ayında, ilk kez Washington'a gittim. Heath Hoca, sağ olsun, çok misafirperverlik gösterdi. Konferans verdiğim günün akşamı Washington'da yoğun bir kar fırtınası başladı. İki gece kalacağım yerde, tren seferlerinin iptal olması nedeniyle dört gün kaldım. Bu esnada Heath Lowry'nin nefis kütüphanesine göz atarken Yüzbaşı Sarkis Torosyan'ın anılarına rastladım.² Gece kitabın ilk dört bölümünü heyecanla okuduğumu hatırlıyorum.

1 Prof. Dr. Ayhan Aktar, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Dolapdere Kampusu, Be-yoğlu, İstanbul. Bu yazıyı yayımlanmadan önce okuyan ve bazı eleştiri veya önerilerini esirgemeyen Senem Aydın, Mehmet Betil, Ahmet İnsel, Ayşe Kadioğlu, Abdulhamit Kırmızı, Gün Kut, Oya Dağlar Macar, İstar Gözaydın, Haluk Oral, Umut Özkırmı, Kahraman Şakul, Mehmet Ali Tuğtan, Mete Tunçay, Yektan Türkylmaz ve Levent Yılmaz'a teşekkürlerimi sunuyorum. Tabii ki mevcut bütün hatalar benimdir – A.A.

2 Captain Sarkis Torossian, *From Dardanelles to Palestine: A True Story of Five Battlefronts of Turkey and her Allies and a Harem Romance*. Boston: Meadow Publishers, 1947.

Osmanlı Ordusu'nda Ermeni kökenli bir topçu subayının bulunması, Çanakkale Savaşı sırasında Ertuğrul Tabyası'nın komutanı olarak görev yapması, 19 Şubat 1915'te İtilaf Devletleri donanmasının Çanakkale Boğazı'nı zorladığı zaman bir düşman gemisini batırması benim ilk kez duyduğum şeylerdi. Düşman gemileri, 18 Mart'ta Nusret mayın gemisinin döşediği mayınlara çarparak batmamış mıydı? Sonra, 1915 yılı Mayıs ayında Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın kendisini İstanbul'a davet ederek "savaş kahramanı" muamelesi yapması açıkçası beni çok şaşırtmıştı. Ayrıca, Yüzbaşı Sarkis Torosyan kendisine verilen "Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Harp Madalyası" ile ilgili resmi belgenin fotoğrafını da kitabının başına koymuştu. Ne yalan söyleyeyim, kafam karışmıştı.

Çok iyi hatırlıyorum, ertesi sabah kar yüzünden eve kapanmıştık. Kahve içerken, Torosyan'ın kitabını konuşmaya başladık. Heath Lowry kitabı sonuna kadar okumuştum. Yüzbaşı Sarkis Torosyan'ın ailesinin Ermeni tehciri nedeniyle Kayseri, Develî'den Suriye çöllerine sürülmesini, bunu İstanbul'daki Kayserili Ermenilerden haber alan Torosyan'ın ailesinin peşine düşmesini ve Suriye'deki kamplarda kız kardeşi Bayzar'ı sefalet içinde bulmasını anlattı. Yüzbaşı Torosyan yaşadığı bu acı olaylardan sonra, ailesine bu zulmü yapanlardan intikam almak amacıyla, Filistin Cephesi'nde Nablus muharebeleri sırasında 19 Eylül 1918 tarihinde Şerif Hüseyin'in Arap Ordusu'na katılmış ve eski ordusuna karşı savaşmıştı. Kısacası, 1915 yılı Mayıs ayında madalya sahibi bir "savaş kahramanı" olan Yüzbaşı Sarkis Torosyan, 1918 yılı Eylül ayında saf değiştirerek eski ordusuna karşı savaşan bir "hain" olmuştu.

İnsanın içini burkan bu hazin hikâye üzerine epey konuştuk. Yüzbaşı Torosyan'ın saf değiştirmesinin basit bir izahı olmayacağını, 23 Ocak 1913 tarihinde tarihimize "Babıâli Baskını" olarak bilinen bir hükümet darbesiyle iktidara gelen İttihat ve Terakki diktasının uyguladığı politikalar sonucunda bir zamanlar "kahraman" olan insanların bir anda kolaylıkla "hain" olabileceğini söylediğimi hatırlıyorum. Torosyan'ın "ihaneti" sadece kaybedilen savaşlarla, İngiliz istihbaratının T. E. Law-

rence'in vasıtasıyla Arap liderlerine dağıttığı altınlarla açıklanamazdı. Mesele çok daha karmaşıktı; bir imparatorluk parçalanıyordu. Bireysel düzeyde ihanet, isyan veya silahlı ayaklanma basit birer tavır değişikliği sayılamazdı. Bunların gerçekleştiği siyasal bağlam ve bireyleri bu denli ciddi tavır değişikliğine iten "mücbir sebepler" üzerinde düşünmek lazımdı.

Yüzbaşı Torosyan durup dururken ihanet etmemiştir! Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Osmanlı Ordusu'ndaki Ermeni subay ve askerî doktor ailelerinin tehcir edilmemesi konusunda kesin talimatı vardı. Bütün bunlara rağmen, "Oğlunuz Çanakkale'de öldü," yalanını söyleyerek Torosyan'ın ailesini Suriye çöllerine süren İttihatçı Kaymakam Salih Zeki'nin "emanete hıyaneti" üzerinde de durmak gerekiyordu.

O sabah, sohbet esnasında Yüzbaşı Torosyan'ın hikâyesinden –iyi bir yönetmenin eline düştüğü takdirde!– harika bir film yapılabileceğini ve kesinlikle Oscar'a aday gösterileceğini iddia etmiştim. Hâlâ da aynı görüşü savunuyorum! Şimdi düşünüyorum da, 1993 yılında bırakın bu konuda film yapmayı, Ermeni tehciri üzerine akademik çalışma yapmak bile pek mümkün değildi. Arşivler kapalıydı, resmî tezin dışında şeyler söyleyen birinin akademik hayatının bitmesi işten bile değildi. O zamanlar çalıştığım Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne neredeyse iki ayda bir YÖK'ten resmî yazı gelirdi: "Asılsız Ermeni iddiaları hakkında" hangi akademik çalışmaları yaptığımızı sorup dururlardı. Cevap bile vermezdik. YÖK'tekiler de Milli Güvenlik Kurulu'ndan aldıkları emirle bu anlamsız yazıları yolluyorlardı. Onlar da cevap beklemiyordu zaten!

Heath Lowry ile sohbeti koyulduğumuzda "Hocam, Genelkurmay'ın yayımladığı Çanakkale Savaşları'nın askerî tarihinde Yüzbaşı Sarkis Torosyan'ın adı hiç geçiyor mu?" diye sormuştum. Hiç unutmuyorum, "Ben baktım, ama pek bir şey bulamadım. İstersen, bir de sen bak!" demişti. Ne yalan söyleyeyim, hiç şaşırmaşım. Anlaşılan, "devletlü takımı" Çanakkale boğaz savaşlarının madalyalı kahramanını yok saymayı seçmiş, tarihin sesini kısmak veya "geçmişini susturmak" istemişlerdi. Yüzbaşı Torosyan gibi "aykırı" adamların, savaş kahramanı

olsalar bile milliyetçi Türk tarih yazımında yeri olamazdı. Ama Yüzbaşı Sarkis Torosyan Çanakale'deydi!

Geçmiş i susturmak

Michel-Rolph Trouillot, *Geçmiş i Susturmak: İktidar ve Tarihin Üretimi* isimli ufuk açıcı eserinde 19. yüzyıl Haiti bağımsızlık mücadelesi tarihinden yola çıkarak tarihte “olanlarla” yine tarihte “olduğu söylenenler” arasındaki farklara dikkat çeker.³ Trouillot’un önemle üzerinde durduğu mesele, geçmişle ilgili anlatıların üretilmesinde sosyal ve siyasal süreçlerin devreye girmesiyle tarihsel anlatının şekil değiştirmesidir. Burada sosyal ve siyasal süreçlerden kasıt, tarihi yazanların geçmişin anlatısı üzerinde kurdukları iktidar ve güç ilişkileridir. Trouillot’ya göre, iktidar ilişkileri geçmişin anlatısının kurgulanmasında her düzeyde “suskunluklar” yaratır.

Bireysel düzeyde bile, geçmişte yaşanmış bir olayı anlatmaya başladığınız an –kaçınılmaz olarak!– elinizdeki olgular yığını içinden bir tanesini veya bir olgu grubunu seçersiniz. Olup biteni hikâye etmeye o olgudan hareket ederek başlarsınız. İşte bu seçim işlemi sırasında bile –her şeyi aynı anda anlatmak teknik olarak mümkün olmadığı için!– diğer bazı olguların susturulması söz konusudur. Bireylerin yazdıkları otobiyografiler, anı kitapları da bu tür sınırlamalarla ve suskunluklarla maluldür. Fakat iş genel olarak tarih yazımına ve tarihsel anlatının kurgulanmasına geldiği zaman, iktidar ilişkilerinin yapısal özellikleri devreye girmeye ve tarihsel anlatıyı şekillendirmeye başlar. İşte bu noktada, geçmişin susturulması iktidar ilişkileri tarafından belirlenir. Artık mesele bireylerin geçmişte olan bir olayı anlatırken yarattığı suskunlukların ötesinde bir noktaya gelmiştir. Milli devletin kuruluş ideolojisi doğrultusunda her şey yeniden kurgulanır. Tarih yazımına iktidarın müdahalesi çok acımasız bir biçimde gerçekleşir. Bireyler de bazen içinde yaşamış oldukları tarihe yabancılaşırlar.

3 Michel-Rolph Trouillot, *Silencing the Past: Power and the Production of History*. Boston: Beacon Press, 1995.